

EL ŞEBAB'IN PROPAGANDA ARACI OLARAK COVID-19

Özlem ÖZDEMİR*

Öz

Bu çalışma, El Şebab'ın, küresel bir salgın hâline gelen ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19'u propaganda aracı olarak nasıl kullandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Somali'de ilk COVID-19 vakasının 16 Mart 2020 tarihinde görülmesinin ardından salgının ülke genelinde giderek yayılması, merkezi hükümetin diğer ülkelerde olduğu gibi birtakım tedbirler almasına neden olmuştur. Ancak, başarısız devlet olarak tanımlanan Somali'nin salgın ile mücadelesi oldukça zordur. Bunun en büyük sebebi El Şebab'ın hükümeti salgına karşı yetersiz ve ilgisiz göstermeye çalışması ve kendince önlemler almaya başlamasıdır. Merkezi hükümetin, virüsle mücadelede eyaletlerle iş birliğinin ve koordinasyonun yetersiz olması ve üst düzey devlet görevlilerinin de virüse yakalanması El Şebab'ın propagandasını güçlendiren bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Doğu Afrika Araştırma ve Stratejik Çalışmalar Merkezi'nin raporları ve medyaya yansyanların betimlenmesine çalışılmıştır. Edinilen bulgular neticesinde, sömürgeleştirilen Somali halkını temsil ettiği ideolojisinden hareket eden örgütün, cihat ilanını meşrulaştırmak için işgalci Hristiyan ülkelerin virüsü yaydığı propagandasını yaptığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Somali, Sömürge, El Şebab, COVID-19, El Kaide, Propaganda

COVID-19 AS A PROPAGANDA TOOL OF AL SHABAAB**Abstract**

This study aims to reveal how Al Shabaab uses COVID-19 which has become a global epidemic and affected the whole World as a propaganda tool. After the first COVID-19 case was seen in Somalia on March 16, 2020, the spread of the epidemic throughout the country caused the central government to take some measures as in other countries. However, defined as a failed state it is very difficult for Somalia to combat the epidemic. The biggest reason for this is that El Shabaab tried to show the government inadequate and indifferent to the epidemic and started to take measures in its own way. The inadequate cooperation and coordination of the central government with the states in combating the virus and senior government officials to contract the virus appear as a situation that strengthens the propaganda of Al Shabaab. In the study, using the qualitative research method, the reports of the United Nations Security Council, World Health Organization (WHO), United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). The East Africa Research and Strategic Studies Center and the media reflections were tried to be described. As a result of the findings, it was concluded that the organization, acting on the ideology that it represents the colonized Somali people, and in order to legitimize the declaration of jihad made the propaganda that the occupying Christian states spread the virus.

Keywords: Somali, Colony, El Shabab, COVID-19, Al-Qaeda, Propaganda

* Doç.Dr., Fenerbahçe Üniversitesi, Afrika Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü
ozlem.ozdemir@fbu.edu.tr, ozbah2002@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3144-4651>

GİRİŞ

2019 yılı, Aralık ayının son günlerinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Çin Ülke Ofisi, Çin'in Vuhan şehrinde nedeni tespit edilemeyen bir dizi zatürre vakası gözlemlemiş; zatürre vakalarının daha önce insanlarda gözlenmemiş şiddetli akut yolu solunum sendromuna neden olan bir tür koronavirüsten (2019-nCoV) kaynaklandığı bildirilmiştir. Hastalığın adı COVID-19 olarak isimlendirilirken virüs SARS CoV'e yakın benzerliğinden dolayı SARS-CoV-2 olarak ilan edilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2020: 13). Solunum yollarını enfekte eden virüs salgını ile ilgili olarak DSÖ 30 Ocak 2020 tarihinde, "uluslararası kamu sağlığı acil durumu" ilan etmiştir. Çok kısa bir sürede birçok ülkeye yayılan virüs, DSÖ'nün genel direktörü tarafından 11 Mart 2020'de küresel salgın (pandemi) olarak tüm dünyaya duyurulmuştur (WHO, 2020).

Pek çok ülkeye yayılmasının ardından, Somali'de koronavirüs salgınının ilk vakası 16 Mart 2020 tarihinde Mogadişu'da tespit edilmiştir. 16 Haziran tarihi itibari ile Somali'de günlük koronavirüs tablosunda toplam vaka sayısı 2.658, toplam vefat sayısı 88 ve toplam iyileşen hasta sayısı 649 olarak bildirilmiştir (OCHA, 2020). Somali hükümeti çok geçmeden salgının yayılmasını önlemek için diğer ülkelerde alınan tedbirlere benzer önlemler almaya başlamıştır. Öncelikle üniversiteler dâhil eğitim öğretime ara verilmiş, camilerde toplu namaz kılınması önlenmiş, sokağa çıkma yasağı uygulanmış, havaalanı uçuşlara kapatılmış, marketlerde toplu alışveriş yasaklanmış ve sosyal mesafeye uyulması için halkı bilgilendirme yoluna gidilmiştir. Ancak dünyanın en fakir ülkelerinden biri olarak risk seviyesi kırmızı¹ olan Somali'nin COVID-19 ile mücadelesi hiç de kolay gözükmemektedir. Hükümet bir taraftan açlık, fakirlik, hastalık, kuraklık, göç ve işsizlik ile uğraşırken, diğer taraftan sömürge döneminden sonra istikrarın bir türlü sağlanamaması neticesinde düzeni sağlama bahanesiyle ortaya çıkan El Şebab ile uğraşmaktadır. Bu durum COVID-19 ile mücadelede Somali hükümetini oldukça zor durumda bırakmaktadır.

Sömürge devletlere cihat ilan ederek Somali'nin bağımsızlığını isteyen, bu nedenle sömürgeleştirilen Somali halkını temsil ettiği ideolojisinden hareket eden radikal silahlı örgüt, hem militan toplamak hem de hükümeti zor durumda

¹ Kırmızı-Yüksek risk seviyesi: Devlet kontrolü, yasa ve düzenin geniş alanlarda asgari düzeyde olması veya olmaması, silahlı gruplar tarafından ülke içinde seyahat eden ve uluslararası görevlileri hedef alan şiddetli saldırı tehditleri, hükümet ve ulaşım hizmetlerinin işlevsel olmayışı, ülkenin büyük çoğunluğunda güvenlik nedeniyle yabancılara giriş izni verilememesi anlamına gelmektedir (International SOS, 2019).

bırakmak için COVID-19'u propaganda aracı olarak kullanmakta gecikmemiştir. Fırsatı değerlendiren El Şebab, söylemlerinde virüsün sömürgeci ülkeler tarafından yayıldığını, Allah'ın onlara bir cezası olduğunu bu nedenle iyi Müslümanları etkilemeyeceğini belirtmektedir (BBC, 2020). El Şebab COVID-19 bağlamında hükümet karşıtı söylem ve eylemlerinde, istilacı ve sömürgeci olarak Somali'de görev yapan Afrika Birliği Misyonu'nu ve Amerikan askeri üslerini özellikle hedef göstermektedir. Örgüt, bölgede görevli yabancıların ve askerlerin COVID-19'u yaydığını propagandasında özellikle belirtmektedir.

Somali hükümetinden yetkililer ise; El Şebab'ın kontrol ettiği yerlerde devam eden çatışmaların, çatışmaların neticesinde ortaya çıkan göç dalgasının, göç dalgası nedeniyle mülteci kamplarında toplanan insan sayısının artmasının, örgütün bölgeye giden tıbbi yardımlarını engellemesinin, teröristlerin kapatılan Kuran kurslarının tekrar açılması için halkı galeyana getirmesinin ve önde gelen dini liderleri tehdit ederek onları salgın sürecinde militan kazanmak için halkla toplu konuşmalar yapmaya zorlamasının COVID-19'un hızla yayılmasına zemin hazırladığını belirtmektedirler. Birleşmiş Milletler'in dünya çapında tüm terör örgütlerine ateşkes ilan etmesi konusunda çağrıda bulunmasına (UN News, 2020) rağmen El Şebab'ın silahlı saldırılarına devam edeceği yönünde söylemlerine devam etmesi, salgın ile mücadelede oldukça endişe verici bir durumu açığa çıkarmaktadır.

Çalışma, "El Şebab'ın COVID-19'u propaganda aracı olarak nasıl kullandığı ve yaptığı faaliyetlerin salgınının yayılmasını nasıl etkilediği sorusuna cevap bulmayı hedeflemiştir. Küresel bir sağlık problemini fırsata çevirmeye ve sosyal belirsizlikleri kendi söylemlerini destekleyecek şekilde kullanmaya çalışan El Şebab, terör propagandasında sağlık unsurlarını kullanarak yeni bir tarz geliştirmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, El Şebab'ın COVID-19 salgınına kendi propagandasını meşrulaştırmak için nasıl kullandığını ortaya koymaktır. Nitel araştırma yöntemi olarak keşifsel bir araştırmanın kullanıldığı çalışmada, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Doğu Afrika Araştırma ve Stratejik Çalışmalar Merkezi'nin rapor, karar ve açıklamaları ile terör örgütü El Şebab'ın medyaya yansıyan propaganda metinleri analiz edilmiş ve teröre destek söyleminde sağlık unsurlarının nasıl kullanıldığının betimlenmesine çalışılmıştır. Dolayısıyla, ikincil kaynaklar ve açık kaynaklar veri türü olarak kullanılmıştır. Çalışma, temelde dört bölümden oluşmaktadır. Makalenin ilk bölümünde, El Şebab'ı ortaya çıkaran nedenlerin tarihsel bir analizini ortaya koymak için sömürge döneminden Somali'nin bağımsızlığını nasıl kazandığına kadar geçen tarihsel

analizine yer verilmiştir. İkinci bölümde, El Şebab terör örgütünün gelişimi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, El Kaide ile ittifakı ele alınmıştır. Son bölümde ise El Şebab'ın COVID-19'u propaganda aracı olarak nasıl kullandığı ve saldırıları ile salgının yayılmasına nasıl etki ettiği üzerinde durulmuştur.

1. SÖMÜRGE DÖNEMİNDEN BAĞIMSIZLIĞA SOMALİ

Sanayileşmeyle birlikte artan dünya ticareti, deniz trafiğinde yeni yollar açılmasına, sömürgelerden Avrupa'ya hammadde transferinin kolaylaşmasına imkân sağlamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere, sömürgesi Hindistan ile hammadde ve mal dolaşımını kolaylaştırmak için yeni bir deniz rotası belirleme girişimlerine başlamıştır. 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı, İngiltere'nin Afrika'dan ziyade Kızıldeniz üzerinden seyahat ederek Hindistan ile olan mesafesini önemli ölçüde azaltmasına olanak sağlamıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'daki ülkeler, gerek sanayileşmenin ihtiyaç duyduğu hammaddeyi sağlamak gerekse stratejik öneminden dolayı Afrika'da bazı yerleri işgal etmek için kendi aralarında da zaman zaman çatışmalar yaşamaktaydılar. Bu duruma bir çözüm bulmak için Almanya Başbakanı Bismark'ın daveti üzerine Avrupa ülkeleri, 15 Kasım 1884'te Berlin'de toplanmıştır (Khapoya, 2016: 103).

1884 yılında toplanan Berlin Konferansı, İspanya, Portekiz, Hollanda gibi ülkelerce benimsenen geleneksel 'keşif esaslı kolonyalizm'in terk edilerek İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, İtalya ve diğer Avrupa ülkelerinin 'fiili askeri güç esaslı sömürgecilik' stratejisinin benimsenmesi ile sonuçlanmıştır (Martin, 2006). Konferans sonrasında Avrupa devletleri Afrika topraklarını hızla işgal ederek kendi aralarında bölüşmeye başlamışlardır. Bu yıllarda Somali; Etiyopya, İngiltere, Fransa ve İtalya olmak üzere toplam dört ülke tarafından sömürgeleştirilmiştir. Ogaden bölgesi Etiyopya tarafından, Somali'nin Kuzey bölgesi İngiltere tarafından, Somali'nin Batı bölgesi İtalya tarafından ve şimdiki adı Cibuti olan bölge ise Fransa tarafından sömürgeleştirilmiştir. Böylesi karışık bir ortam Somali'nin anlaşmazlık, bölünme ve hiç bitmeyen savaflara girmesine sebep olmuştur (Martin, 2006).

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, İngiliz ve İtalyanlar bir dizi ticaret anlaşmasıyla sömürgeleri üzerinden birtakım ticari haklar kazanmışlardır. Bu dönemde hem İtalya hem de İngiltere giderek genişleyen Etiyopya İmparatorluğu'nu kendi sömürgeleri üzerindeki toprak iddialarına doğrudan bir tehdit olarak görmüştür. Etiyopya'nın 1896'da, Adwa'daki İtalyanlar karşısındaki zaferi korkuları daha da arttırmıştır. Bu durum otuz yıl boyunca hem Etiyopya hem de sömürgeci güçler arasında hem de sömürgeci güçlerin kendi aralarında sınır

çatışmalarını ortaya çıkarmıştır. Böylesi kaotik bir ortam İtalya'nın, Etiyopya'yı işgal etmesine ve Etiyopya İmparatorluğu'nu kendi topraklarına katmasına neden olmuştur (Cassanelli 1982; Barnes, 2007).

Çatışmaların hiç bitmediği bölgede, Somali halkının yabancı düşmanlığı giderek sertleşmeye başlamıştır. İlk girişim Şeyh Muhammed Abdullah Hassan tarafından gerçekleştirilmiştir. Şeyh, Afrika Boynuzu'ndaki Somalili askerlerin Hristiyan işgalcilere karşı cihat ilan etmesini sağlayarak başarılı bir direniş göstermiştir. Ancak bu direniş Şeyh Muhammed Abdullah Hassan'ın İngiltere tarafından yenilgiye uğradığı 1920 yılına kadar sürdü (Harper, 2012). Takip eden yıllarda Somalililerin, İngiltere, İtalya, Fransa ve Etiyopya'ya karşı farklı bölgelerde direniş gösterdiği görülmektedir.

İngilizler ayrıca II. Dünya Savaşı sırasında, İtalyanları Etiyopya'dan uzaklaştırarak Somaliland bölgesini² denetimi altına almıştır (Ullendorff ve Beckingham, 1964). 1941'de İtalyanların Müttefikler tarafından yenilmesinden sonra Cibuti dışında bütün Somali bölgesi İngiliz askeri yönetimi altına girmiştir. “Büyük Dört Güç” (İngiltere, Fransa, ABD ve SSCB) eski İtalyan sömürgelerinin gelecekteki durumu ile ilgili yaptıkları müzakerelerde; İngiltere, Birleşmiş Milletler ve İngiliz yönetimi altında birleşik bir Somali devletinin kurulması önerisinde bulunmuştur. Ancak bu öneri reddedilmiş ve Somali yeniden bölünmüştür. İngiliz Somaliland tekrar İngiliz himayesine geçerken, İtalyanların eski Somali kolonilerini Birleşmiş Milletler altında on yıl süreyle yönetmesi kararı alınmıştır. Ogaden bölgesinin yönetimi ise Etiyopya geçmiştir. Bu bağlamda 1941'den 1950'li yılların sonuna kadar Somali'deki milliyetçi siyasi partilerin İngiliz yönetimi tarafından desteklendiği görülmektedir (Lewis, 2008: 32-33).

İngiltere, 1960 yılında Somaliland'dan çekilerek bölgenin İtalyan denetimindeki topraklar ile birleşmesine ve Somali'nin kurulmasına izin vermiştir. Ancak bu birleşme başarıyla sonuçlanmayarak birtakım yeni sorunların da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Öncelikle uzun yıllar İngiliz sömürgesi olan Kuzey Somali'de İngilizce konuşulurken, İtalyan sömürgesi olan Güney Somali'de İtalyanca konuşulmaktaydı. Halk ise yazılı alfabetisi olmayan Somalice konuşuyordu. Bu durum devlet dairelerinde resmi dilin ne olacağı konusunda tartışmaların da ortaya çıkmasına neden olmuştur (Trunji, 2015: 387). Uzun süre her iki ülke tarafından asimile olmuş bölgede on yıl süren kaos ve çatışma sonrasında ise ordu darbe yaparak yönetime el koymuştur.

² Afrika Boynuzu'nun Aden Körfezi kıyısında kalan ve Fransız Cibutisi ile Hint Okyanusu arasındaki şerit Somaliland olarak adlandırılmaktadır

1969 yılına gelindiğinde Mohamed Siyad Barre başkanlığındaki askerler, darbe ile yönetime el koymuş ve Barre, Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Barre yönetimi ülkenin adını “Somali Demokratik Cumhuriyeti” şeklinde değiştirmiştir. 1970 yılında ise yönetim, Somali'nin ideolojisinin bilimsel sosyalizm olduğunu duyurmuştur (Lewis, 2008: 38-42). Hem yönetim anlayışı hem de getirdiği yeniliklerle kısa sürede halkın sempatisini kazanan Barre yönetimi, bölgede etkisini arttırmıştır. Ancak Ogedan bölgesindeki çözülemeyen sorunlar ve Etiyopya Devletinin bölgede yaşayan Somali halkına yönelik gösterdiği şiddet nedeniyle Barre yönetimi, Etiyopya ile karşı karşıya gelmiştir. Bunun neticesinde, 1977-1978 yıllarında Somali ve Etiyopya arasında çok kanlı şiddet olaylarına neden olan Ogedan Savaşı yaşanmıştır. Somali'nin bu savaştan yenilgi ile çıkması Barre yönetimini zor duruma sokmuştur. Bazı Avrupa ülkelerinin de finansal kaynak sağladığı Barre yönetimine karşı ayaklanmalar neticesinde, 1969 yılında darbeyle iktidara gelen Barre, 1991 yılında iktidardan düşmüştür (CIA, 2019).

Barre yönetiminin yenilgisinde başrol oynayan ve Hawiye klanını temsil eden Birleşik Somali Meclisi (*The United Somali Congress USC*), Ali Mahdi Mohamed'i Cumhurbaşkanı seçtiğini kısa sürede duyurmuştur. Ancak Barre yönetimine karşı bizzat savaşan General Mohamed Farah Aydeed'in, Ali Mahdi Mohamed'in Cumhurbaşkanı seçilmesine karşı çıkması, iki grup arasında bir iç savaşın ortaya çıkmasına neden oldu. İki grup arasında çıkan şiddetli çatışmalar ve verilen ağır kayıplar ateşkes için müzakerenin bile mümkün olmadığını işaret etmekteydi (Prunier, 1996: 46). Kaos ortamı ve klanlar arasındaki iktidar mücadelesi ülkeyi iç savaşa sürüklemiştir. Şiddet, açlık, işsizlik ve yönetimsizlik binlerce Somali'nin başka ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Mayıs 1991'de Kuzey Somaliland, komşusu Güney Somali'den bağımsızlığını ilan etti ve Awdal, Woqooyi Galbeed, Togdheer, Sanaag ve Sool'un idari bölgelerini kapsayan, ayrı bir seçilmiş hükümet kurmuştur. Hükümet; eğitilmiş bir ordu, polis gücü, başkent ve para birimi oluşturmuştur. Herhangi bir hükümet tarafından tanınmamasına rağmen Somaliland rejimi, istikrarlı bir şekilde varlığına devam etti ve belediye, parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri de dahil olmak üzere anayasal bir demokrasi kurma çabasını sürdürdü (ISCO, 2019: 9). Kuzeydoğuda yer alan ve Bari, Nugaal ve kuzey Mudug bölgelerinden oluşan 1998 yılından itibaren kendi kendini idare eden, bağımsızlık amaçlamayan yarı özerk Puntland; meşru, temsili bir hükümetin yeniden inşası yönünde adımlar atmaya çalışırken bazı sivil mücadelelere maruz kalmıştır. Puntland, Somaliland ile olan sınırına itiraz ederek Soali ve Sanaag ve Togdheer bölgesinin bir kısmında hak iddia etmeye başlamıştır (BBC News, 2018).

2000 yılında, Cibuti'de düzenlenen Somali Ulusal Barış Konferansı'nda (SNPC), Geçiş Dönemi Ulusal Hükümeti (*Transitional National Government TNG*) olarak bilinen geçici bir hükümetin kurulması kararı alınmıştır. Birleşmiş Milletler'in çabalarıyla kurulan Geçiş Dönemi Ulusal Hükümeti, Etiyopya'nın himayesinde Somali'nin güney merkezinde yer alan Baidoa'yu ele geçirse de klanların iç çekişmesinden dolayı Baidoa dışında yeteri kadar otorite sağlayamadı. Bu nedenle, Geçiş Dönemi Ulusal Hükümeti yeterli güvenlik veya yönetim kurumu kurmayı başaramadığından, Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesinin (*IGAD*) himayesinde olan Kenya Hükümeti, Ekim 2004'te Abdullahi Yusuf Ahmed'in Somali Cumhuriyeti'nin ikinci Geçici Federal Hükümeti (*Transitional Federal Government TFG*)'ne Cumhurbaşkanı seçilmesiyle sonuçlanan bir barış sürecine öncülük etmiştir (ISCO, 2019: 9-10).

Geçici Federal Hükümet, Geçici Federal Parlamento (TFP) olarak bilinen 275 üyeli bir meclisi içeriyordu. Başkan Yusuf Ahmed, Birleşmiş Milletler'in arabuluculuk yaptığı ikinci Geçici Federal Hükümet ile muhalefette olan Somali'nin tekrar Kurtuluşu İttifakı (*Alliance for the Re-Liberation of Somalia ARS*) arasında Cibuti'de yapılan görüşmeler sırasında, 2008 yılının sonlarına doğru istifa etti. Ocak 2009'da ikinci Geçici Federal Hükümet ile Somali'nin Tekrar Kurtuluşu İttifakı (TFG-ARS) birlik hükümetinin kurulmasını takiben, Aralık 2006'da Somali'ye muhalefetteki İslam Mahkemeleri Birliği'nin (*YBÜ*) ilerlemesi karşısında, ikinci Geçici Federal Hükümeti'ni desteklemek amacıyla ülkeye giren Etiyopya askeri birlikleri ülkeden çekilmiştir (BBC News, 2018).

Hasan Şeyh Mahmud'un, 2012 tarihinde Parlamento tarafından Cumhurbaşkanı seçilmesiyle geçici hükümet yönetimi sona erdi. Somali'de 2017 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Muhammed Abdullahi Muhammed'in kazanmış ve Cumhurbaşkanı Muhammed, 23 Şubat 2017 tarihinde Hasan Ali Keyre'yi Başbakan olarak görevlendirmiştir. Somali'nin siyasi yapısını en büyük dört klan olan ve mecliste 61 sandalyeye sahip olan Hawiye, Darod, Dir ve Rahanweyn (*Digil-Mirifle*) teşkil ederken 31 sandalye ile diğer klanlar teşkil etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Devlet otoritesinin, düzenin ve yasaların olmadığı ülkede, 1990'ların sonundan itibaren şeriat mahkemeleri özellikle de başkent Mogadişu'da yasa ve düzen getirme bahanesiyle ortaya çıkmaya başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Somali'ye komşu ülkeler ve bazı Somalili gruplar, Somali'deki İslami köktencilik yayılması konusunda endişelenmeye başladılar. 1990'ların ortasında İslam mahkemeleri ülkenin bazı bölgelerinde, özellikle Mogadişu'da ortaya

çıkmaya başladı. Bu mahkemeler yerel yönetim gibi hizmet vererek ve kendi milislerini kullanarak kararlar almaya başladılar. Somali'de Selefî bir emirlik kurma hedefi olan *Al Ittihad Al Islami*'nin militanlarının bu mahkemelere destek verdiği bilinmektedir. 2005 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı, *Al Ittihad Al Islami*'yi Terörizm Ülke Raporu'nda radikal grup olarak belirtmiştir (Dagne, 2011: 6).

Somali'de, belirgin bir şekilde ortaya çıkan başka radikal gruplar da mevcuttur. Bunlardan bazıları *Al Islah* (Reform) ve *Al Tabligh* (*Allah'ın İşinin Taşyıcıları*) olarak sıralanabilir. 1995 yılında Sheikh Abbas bin Omar liderliğindeki *Jihad Al Islam*, General Mohammed Farah Aideed ve Ali Mahdi'ye ateşkes ilan etmeleri konusunda ultiatom vermiştir. Örgütün bazı üyelerinin ülkenin çeşitli yerlerinde şeriat mahkemeleri kurduğu bilinmektedir. Hatta Somali Geçici Hükümeti (*Transitional National Government TNG*) bu mahkemelerin kurulmasında kilit rol oynamaktadır (Dagne, 2011: 5). Şeriat mahkemelerinin 11'i birleşerek Şeyh Ahmet önderliğinde İslam Mahkemeleri Birliği'ni (*Islamic Courts Union*) kurmuştur (Harnisch, 2010). İslam Mahkemeleri Birliği, bölgesel askeri diktatörlerin yönettiği çoğu bölgeyi ele geçirerek kendi şeriat kurallarını uygulamaya başlamıştır (Lacey, 2006). Yönettiği yerlerde suç oranlarının düşürülmesi, iş yerlerinin yeniden açılması ve çatışmaların azalması gibi nedenlerden dolayı Birlik, Somali halkının sempatisini kazanmıştır (Menkhaus, 2009). 2003 yılında *El-Ittihad*'ın genç üyeleri örgütten ayrılarak, daha sonra adı El Şebab (*Gençlik*) olan *Harakat Al-Shabaab Al-Mujahdeen* örgütünü kurmuştur (Harnisch, 2010). Şeriat yönetimini benimseyen örgütün kurucuları arasında Ahmed Abdi Godane, Aden Hashi Ayrow, İbrahim Haji Jama ve Mukhtar Robow bulunmaktadır (Dagne, 2011: 6).

2. EL ŞEBAB

El Şebab, Somali'nin onlarca yıllık kaosunun ortasında hızla öne çıkan İslami Mahkemeler Birliği'nin (*Islamic Courts Union*) radikal bir atılımı olarak kurulmuştur. El Şebab'ın giderek güçlenmesinin arkasında iki temel neden yatmaktadır. İlki, milis bir güç olan El Şebab'ın, Etiyopya'nın Somali'yi 2006 yılının Aralık ayında işgal etmesi ile radikalleştirilerek popüler bir İslamcı gerilla hareketi olarak öne çıkmasıdır. Etiyopya'nın Somali'yi işgal etmesinin arkasında yatan en büyük neden, El Şebab'ın giderek artan başarısı ve çoğunluğu Hristiyan olan Etiyopya'ya karşı cihat çağrısıdır. Bu nedenden dolayı Etiyopya binlerce askerini Somali'ye sevk ederek kara ve hava harekâtını başlatmıştır. Kara ve hava harekâtı sonucu El Şebab, geri çekilmek zorunda kalmış ve Etiyopya başkent Mogadişu'yu ele geçirmiştir (Gordon ve Mazzetti, 2007). El Şebab kısa süre sonra Etiyopya askeri birliklerine gerilla savaşı başlatarak vur-kaç saldırıları

düzenlemiştir. Bunun yanı sıra, el yapımı patlayıcı bombalar, suikastlar ve patlayıcılar kullanarak askerlerin güneye ilerlemesini engellemiştir (Menkhaus, 2009). Mayıs 2009 yılında, İslamcı isyancılar Mogadişu'ya saldırmaya başlamışlar ve güneye doğru ilerlemişlerdir. El Şebab, rakip olarak gördüğü *Hizbul-İslam* milislerini yendikten sonra güneydeki Kismayo limanını yeniden ele geçirmiştir (Dagne, 2011: 7).

İkinci dönüşüm ise El Şebab'ın, uluslararası terörizmi kucaklayarak 2010 yılının Şubat ayında El Kaide'nin bir parçası olduğunu resmen ilan etmesidir. Bu hareket sonucunda, binlerce Somalili örgüte katılma kararı almıştır (Wise, 2011; Fergusson, 2013). 2012 yılında Afrika Birliği ve hükümet güçleri, El Şebab'ın elinde olan Kismayo'yu, ülkenin en büyük ikinci limanını ve Mogadişu'nun kuzeybatısında bulunan Wanla Weyn kasabasını yeniden ele geçirmiştir. Saldırılarına devam eden Örgüt, 2013 yılında Cumhurbaşkanlığı Sarayı ile Mogadişu'da Birleşmiş Milletler görevlilerinin kaldığı yere saldırılar düzenlemiştir (BBC News, 2018). Güney-Orta Somali'nin yaklaşık yarısını kontrol eden Örgüt'ün, 2013 yılına gelindiğinde, Batı kökenli ülkelerden gelenler de dâhil olmak üzere 7.000 ila 9.000 arasında militana sahip olduğu tahmin edilmektedir (BBC News, 2013). 2009 yılında Etiyopya, askeri birliklerini Somali'den geri çekmesiyle yerine binlerce Ugandalı ve Burundili barışı koruma kuvvetlerinden oluşan Somali Afrika Birliği Misyonu (*African Union Mission to Somalia-AMISOM*) getirildi (Agbibo, 2014 :28).

Ülke yönetiminin yetersizliği, El Şebab'ın ülkenin güney merkezinde faaliyet göstermesine olanak sağlamıştır. Örgüt, bu bölgede üyelerini eğitmek için güvenli bir kamp ağı kurarken diğer taraftan halktan vergi ve haraç toplayarak gelir elde etmeye başlamıştır. Ayrıca, bu alanlarda Somalililere temel devlet hizmetleri sağlayarak halkın desteğini kazanmıştır. Böylece, örgüt'e katılım oranını arttırmıştır (Wise, 2011). El Şebab'a katılan toplam 95 kişi ile yapılan bir araştırmada, örgüt üyelerinin %40'ı hiç eğitim görmediğini %60'ı ise sadece dini eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. El Şebab'a katılım nedenlerinin başında işsizlik ve eğitimsizlik gelmektedir. İyi bir işe sahip olabilmek için yeterli eğitim seviyesine sahip olamayanların, El Şebab'ı ayda 150 ila 500 dolar arasında değişen ödeme yapan potansiyel bir işveren olarak görmeleri hiç de şaşırtıcı gözükmemektedir (Botha ve Abdile, 2016: 8).

2008 yılından itibaren El Şebab, Batı'ya karşı saldırılar planlamaya başlamıştır. Saldırılarından ilki, BM Kalkınma Programı çalışanlarının kaldığı kampı, Etiyopya

konsolosluguunu ve çeşitli devlet dairelerini hedef alan 5 intihar saldırısını koordine ederek 21 vatandaşın ölümüne neden olmasındır. Saldırının arkasında yatan sebep ise Etiyopya'nın, Somali'nin geçici hükümetini desteklemesi olarak gösterilmiştir (İbrahim ve Gentleman, 2008). 2009 yılının Eylül ayında El Şebab, Mogadişu'da görev yapan Afrika Birliği'nin barışı koruma misyonunun bulunduğu yeri ve onlara destek sağlayan Amerikan şirketini bombalayarak 20'den fazla insanın ölümüne neden olmuştur (Agbiboa, 2013). 11 Temmuz 2010'da El Şebab, bir Amerikan vatandaşı dâhil olmak üzere 70'ten fazla kişinin ölümüne yol açan, Uganda'nın başkenti Kampala'da Dünya Kupası'nı izleyen iki taraftar grubuna yönelik intihar saldırısının sorumluluğunu üstlenmiştir. El Şebab'a göre, Uganda saldırıları Somali'deki Afrika Birliği Misyonu (*African Union Mission to Somalia*) kuvvetlerine yardım etme konusunda halkı cezalandırmak içindir (Onuoha, 2013).

Kenya'nın Somali'de askeri faaliyetlerini bahane gösteren Örgüt, başkent Nairobi'de bir alışveriş merkezine saldırarak toplam 60 kişinin ölümüne neden olmuştur. Kenya'ya karşı saldırılarının devam edeceğini söyleyen Örgüt, bir sahil kıyısına daha saldırarak toplam 60 kişiyi öldürmüştür. El Şebab'ın hedefinde sadece Kenya değil, pek çok Batılı ülkenin ve özellikle de Amerika'nın askeri üssünün de yer aldığı Cibuti de bulunmaktadır. Cibuti'de bir restorana düzenlenen saldırı, çok sayıda sivilin ölmesine neden olmuştur. Olaylara sessiz kalmayan Amerika, El Şebab lideri Ahmed Abdi Godane'yi insansız hava aracı saldırısında öldürmüştür. Örgüt'ün, çoğu Hristiyan öğrenci olmak üzere bir okula düzenlediği saldırıda toplam 148 kişi ölmüş, karşılığında da örgütün Somali'deki kamplarına hava saldırısı harekâtı düzenlenmiştir (BBC News, 2013).

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin, Mogadişu'yu ziyareti sonrasında El Şebab'ın devlet dairelerine yaptığı saldırı sonucu 17 kişi hayatını kaybetmiştir. Örgüt'ün artan saldırıları karşısında Afrika Birliği liderleri, kamuya açık alanlarda ve hükümet yanlısı birliklere haftalarca artan El Şebab saldırıları sonrasında, Somali'deki askeri varlıkları için daha fazla finansman ve desteğe ihtiyaç duydukları konusunda fikir birliğine varmışlardır. Görüşmeler sonrasında Hükümet ve Afrika Birliği birlikleri, El Şebab'ın kısa bir süre önce ele geçirdiği Merca'nın güney limanını yeniden ele geçirmiştir (BBC News, 2013). Karşılıklı saldırılar sonucu El Şebab, ağır kayıplar vererek gücünü yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Tam da El Şebab'ın zayıflamaya başladığı bir dönemde, kendisi gibi küresel cihat ilan eden El Kaide ile ittifak arayışında olması hiç de şaşırtıcı gözükmemektedir.

3. EL ŞEBAB VE EL KAIDE İTTİFAKI

Etiyopya güçleri ve Geçici Federal Hükümeti Mogadişu'da bulunan liman, havaalanı, Savunma Bakanlığı, cezaevi müdürlüklerini ve eski Cumhurbaşkanlığı Sarayı gibi en stratejik noktaları ele geçirmiştir. Ancak Mogadişu'ya güneyden ve batıdan giden stratejik yollar Etiyopya üsleri tarafından kontrol altındaydı. Şeriat Mahkemeleri güçleri ve geri kalan El Şebab üyeleri Mogadişu'yu terk ederek Kismayo'ya kaçtılar (Hansen, 2013: 50, 52). Kenya sınırına yakın Ras Kamboni'ye sığınan geri kalan El Şebab ve El Kaide bağlantılı üyeler Amerika'nın bombalaması sonucu ölmüşlerdir (Human Rights Watch, 2007). Aynı yıl El Şebab, önde gelen liderlerinin öldürülmesi ve kontrol ettiği yerleri Etiyopya'nın tek tek ele geçirmesi sonucunda ağır yenilgiye uğramıştır. Etiyopya'nın Somali'yi işgaline ve bu işgal neticesinde birçok sivilin ölmesine tepki gösterenler, Örgüt'e yavaş yavaş katılmaya başlamıştır. Örgüt'e katılanlar arasında Etiyopya işgaline karşı kurtarıcı ve kahraman gibi görünen El Şebab'ı destekleyen klan üyeleri de bulunmaktaydı (Hansen, 2013: 50).

El Şebab, Etiyopya güçlerinin kontrol ettiği bölgelere küçük çaplı saldırılarının yanı sıra intihar saldırıları da gerçekleştirmeye başladı. Örgüt, gerçekleştirdiği saldırıları internete koyarak dünya çapında cihat ilan etti (Hansen, 2013: 55). 2008 yılının sonlarına doğru Geçici Federal Hükümeti'nin (*Transitional Federal Government-TFG*) kontrol ettiği bölgeleri El Şebab'ın ele geçirmesi, gücünü ve intihar saldırılarını medya aracılığıyla duyurması örgütün kısa sürede popüler olmasına neden olmuştur.

El Şebab'ın güçlenmesinin iki nedeni bulunmaktadır. İlki, Mohammed Siad Barre yönetiminin 1991 yılında düşmesinden dolayı ülkede baş gösteren çatışma, kaos ve anarşiden halkın bıkmış olması; ikincisi, radikal dini grupların artması sonucu Etiyopya'nın Somali'yi işgal etmesidir. Her iki neden de Örgüt'e katılımı arttırmıştır. Etiyopya'nın 2006 yılından 2009 yılına kadar Güney Somali'deki iki yıllık askeri işgali neticesinde; El Şebab, ideolojisi, örgüte katılımındaki artış, operasyonel stratejisi ve iş birlikçilerinin desteği ile ılımlı küçük, nispeten önemsiz bir İslami hareketten ülkedeki en güçlü ve radikal silahlı örgüte dönüşmüştür. Örgüt'ün bu zamandaki propagandası, dini veya ideolojik mücadeleye dönük değil, daha çok Somali'yi dış istilacılardan geri almaya ve Somali'de birleşik bir devlet kurmaya yönelikti. Etiyopya'nın Somali'yi işgali, İslamcı-milliyetçiliğin bu ikili ideolojisi, El Şebab'ın daha güçlü ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Örgüt, daha çok genç, eğitimsiz insanlardan oluşmakta ve halktan bir şekilde destek almaktaydı (Menkhaus, 2009; Wise, 2011: 4-5).

El Şebab, El Kaide ile olan bağlantısını sözcüsü Şeyh Robow (Abu Ebu Mansur) aracılığıyla duyurarak Etiyopya'ya karşı bir cihat ilan etti (Menkhaus, 2009). Birleşme sonucunda her iki örgüt de durumdan kârlı çıkmıştır. El Şebab açısından değerlendirildiğinde, İslamcı Mahkemeler Birliği'nden ayrılarak El Kaide'ye yanaşması, hem meşruluk hem de finansal kaynak açısından daha da güçlenmesine neden olmuştur. El Kaide açısından ise, El Şebab'a finansal kaynak ve militan sağlayarak Örgüt üzerindeki etkisini arttırmıştır. Birbirlerini öven videolar ile her iki Örgüt de aynı ideolojik söylemi kullanarak işgalci Batı dünyasına karşı küresel bir cihat ilan etmişlerdir. El Şebab, El Kaide'nin intihar saldırısı taktiklerini kullanarak eylemlere başlamıştır. İlk eylemi ise 28 Ekim 2008 tarihinde, Somali kökenli Amerikan vatandaşının gerçekleştirdiği intihar saldırısıdır. Örgüt'ün Somali dışında gerçekleştirdiği ilk eylem ise Uganda'nın Kampala şehrinde 11 Temmuz 2010 tarihinde bir restoranda dünya kupasını izleyen, çoğunluğu yabancı uyruklu sivil halka yönelik intihar saldırısı idi (Wise, 2011: 8; UN Security Council, 2014). Dolayısıyla, El-Shebab, Somali'nin barış, güvenlik veya istikrarını doğrudan veya dolaylı olarak tehdit eden eylemlerde bulunmaktadır.

4. EL ŞEBAB'IN COVID-19 PROPAGANDASI VE VİRÜSÜN YAYILMASINA ETKİSİ

Dijital iletişim teknolojilerinin gelişimi, yeni medya ya da sosyal medya gibi kavramların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyal medya, kullanıcıların zaman ve mekândan bağımsız olarak siber mekânda interaktif bir şekilde etkileşimde buldukları, bilgi paylaştıkları ya da bilgi ürettikleri sanal bir kamusal alan olarak adlandırılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, internet ve sosyal medya, insan-insan etkileşimine olanak veren yapısıyla (Timisi, 2016: 7-8; Sarıoğlu, 2019, 2020a) ağ toplumunun mükemmel bir örneğini sunmaktadır (Van Dijk, 2018: 253).

Zaman kısıtlılıkları olmadan tüm dünyaya aynı anda ulaşabilme olanağı sunan sosyal medyayı, terör örgütleri de aktif olarak kullanmaktadır. Sosyal medyada en çok kullanılan uygulamaların başında Twitter gelmektedir. Twitter'ın etiketleme (hashtag) sistemi ile bilgiler bir araya getirilmek suretiyle, toplumsal bir ses olmayı arzu edenlerin bir araya gelmelerine yardımcı olmaktadır (Sarıoğlu, 2020b: 296).

Kitleler, kitle iletişim araçları ve terörizm arasında üçlü simbiyotik bir ilişki bulunmaktadır. Enformasyonun hızlı ve davranışları harekete geçirici biçimde

kitlelere iletilmesi, kitle iletişim araçları sayesinde mümkün olmakta; terörizm eylemlerinin nihai hedefi kitle nezdinde korku ve belirsizlik duygusu oluşturmak olarak ifade edilebilmekte ve terörist kişi ya da grupların propaganda içerikli mesajlarının yayılması için kitle iletişim araçlarına gereksinim duydukları bilinmektedir. Bu bağlamda, kitle iletişim araçları terörizmin ortaya çıkmasına ve ortadan kaybolmasına neden olan birincil unsur olarak sunulabilecektir.

El Şebab, 2007-2008 yıllarında internet ve sosyal medyayı hem propaganda aracı hem de örgüte eleman toplamak için yoğun olarak kullanmaya başlamıştır. Terör gruplarının sosyal medyayı kullanmalarının nedeni, zaman ve mekândan bağımsız olarak anındalık, interaktiflik, ulaşılabilirlik sağlamasıdır. Bu nedenle çevrimiçi kamusal alanda en önemli amaçları propaganda, radikalleşme ve üye toplama olarak sıralanmaktadır. Tıpkı pazarlama şirketlerinin, potansiyel müşterileri bulmak ve onlara tanıtılacak ürünleri seçmek için üye bilgilerini görüntüleyebilmeleri gibi, terör grupları da kimi hedefleyeceklerine ve her bireye nasıl yaklaşacaklarına karar vermek için insanların profillerini görüntüleyebilmektedir (Weiman, 2014: 3).

El Şebab, *Al Kataib* web sitesinde ve YouTube kanalı ile önde gelen liderlerinin konuşmalarına sık sık yer verirken diğer taraftan hem Somali halkına hem de tüm dünyaya cihat çağrısında bulunarak sempatzan toplamaktadır (Hansen, 2013: 59). Örgütün zamanla ne kadar güçlü ve etkin olduklarını anlatan videolar ile savaş taktiklerini gösteren görüntüleri hem Somali halkına hem de yurt dışında yaşayan Somali diasporasını etkilemek için yayınlamaya başladığı görülmektedir (Meleagrou-Hitchens, Alexander, Maher ve Sheehan. 2012).

Propaganda aracı olarak sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanan El Şebab, 2011 yılından itibaren Twitter hesabından yaptığı eylemleri ve bombalı saldırılarını yayınlamaya başlamıştır. El Şebab'ın Twitter hesabından attığı 556 twitten 541'inin İngilizce olması uluslararası alanda ulaşmak istediği hedef kitlenin artması amacı ile uyumludur (Mair, 2016). Örgüt, hem İngilizce hem de Arapça içeriklere sahip ve 2489 takipçisi olan *@HSMPress* (*Harakat Al-Shabaab Al Mujahideen Press Office*) iki farklı Twitter hesabında avatar olarak El Kaide'nin siyah bayrağını kullanarak, "biz" duygusunu işlemekte ve aynı ideolojik söylemle emperyalist güçlere karşı birlikte hareket ettiklerini sembolik olarak ifade etmeye çalışmaktadır. El Şebab'ın İngilizce olan hesabının 2013 yılında kapanmasıyla farklı isimlerde hesaplar açılmış ve hâlen devam etmekte olan *@HSM_Press* ismiyle yeni bir hesap aktive edilmiştir (Alexander, 2013).

Örgüt, @HSM_Press Twitter hesabından 21-23 Eylül 2013 tarihleri arasında Kenya'nın başkenti Nairobi'de bulunan Westgate Alışveriş Merkezi'nde gerçekleştirdiği ve toplam 67 kişinin öldüğü, 175 kişinin yaralandığı saldırıyı canlı olarak tüm dünyaya duyurmuştur (Fassrainer, 2020). Bu hesaptan twitleri takip edenler de tıpkı bir film izler gibi saldırıyı izlemişlerdir. El Şebab'ın Westgate Alışveriş Merkezi'nde gerçekleştirdiği saldırıyı canlı olarak Twitter üzerinden duyurmasını ve üstlenmesini ve attığı twitlerin içeriklerini araştıran Mair'e (2016) göre; Örgüt çoğunlukla Twitter'ı ideolojisini yaymak, gerçekleştirdiği saldırıları haklı göstermek, gündemde kalmak ve sonraki saldırılar için tehdit etmek üzere propaganda aracı olarak kullanmaktadır.

El Şebab, COVID-19 pandemisi ile ilgili söylemlerini daha çok radyo üzerinden duyurmaktadır. Örgüt'ün söylemlerine bakıldığı zaman nisan ayı başında, halkı koronavirüsün bulaşıcı bir hastalık olduğu ve dikkatli davranmaları konusunda uyardığı anlaşılmaktadır. Bir diğer söylem ise, hastalıkların Somali'yi istila eden Haçlılar ve onları destekleyen ülkeler tarafından yayıldığı şeklindedir (Garowe Online, 2020; BBC, 2020). Dikkat çeken diğer bir nokta, salgınla mücadele kapsamında El Şebab'ın "koronavirüs tedavi merkezi" kurduğunu *Andalus* radyosundan halka duyurmasıdır. Yayında, semptomları gösterenlerin merkeze gitmesi konusunda halk uyarılarak bilgilendirilmiştir. Daha önce de virüs ile mücadele de bilim adamlarından oluşan beş kişilik heyet oluşturduğunu radyo kanallarından duyuran El Şebab, bu kez de devlet gibi davranarak kurduğu merkezin Başkent'in 380 km güneyinde yer alan Jilib'de yer aldığını belirtmiştir (Al Jazeera, 2020).

Örgüt'ün önde gelen liderleri medya aracılığıyla yaptıkları yayınlarda, salgından dolayı camilerin kapatılmasına tepki göstermeleri gerektiğini, virüsün Avrupa, Amerika ve Çin gibi ülkeleri etkilediğini ve insanların günahlarının artması karşısında onlara bir ceza olarak virüsün gönderildiğini söylemektedirler. Virüsün Müslümanları etkilemeyeceğini, bol bol dua etmeleri gerektiğini de ayrıca belirtmektedirler. Doğal olarak gerek *al-Furqan* ve *al-Andalus* radyo kanallarından yaptıkları yayınlar gerekse sosyal medyadan yayınladıkları videolar, hem Somali halkına hem de Afrika Boynuzu'ndaki kitlelere kolay bir şekilde ulaşmaktadır (Shahow, 2020). Hitap ettikleri kitlenin, Örgüt'ün liderlerinin ideolojik söylemlerine inanmaları neticesinde virüsün yayılma olasılığının artacağı düşünülmektedir.

4.1. El Şebab'ın COVID-19'un Yayılmasına Olan Etkisi

Doğu Afrika Araştırma ve Stratejik Çalışmalar Merkezi'nin 27 Nisan 2020 tarihinde yayınladığı raporda; virüsün yayılmasının Somali için olumsuz etkilerine, virüsün sosyo-ekonomik etkilerine, Somali hükümetinin virüs karşısında nasıl bir sınav verdiğine, pandeminin ülkenin güvenliğine nasıl etki ettiğine, pandemiden dolayı ertelenen seçimlerin nasıl sonuçlar getireceğine, El Şebab'ın virüsün yayılmasında nasıl bir rol oynadığına, tıbbi malzemelerin yetersizliğinin sağlık sistemini nasıl alt üst ettiğine ve hükümeti nasıl zor duruma soktuğuna yer verilmiştir.

Somali hükümetinin, virüsün yayılması ile ilgili duyduğu en büyük endişe güvenliğe olan etkisidir (East Africa Centre for Research and Stratejic Studies, 2020). Pandemiye barış ve istikrarın korunması, zayıf hükümetler için bir tehdittir. Hirshabelle Eyaleti Adalet Bakanı Somali asıllı İngiliz vatandaşı üst düzey devlet görevlisi Khalif Mumin'in Mogadişu'da tedavi gördüğü Di-Martini Hastanesi'nde virüs nedeniyle vefatı, aslında pandeminin sosyal, siyasi ve güvenlik etkilerinin ne kadar ciddi boyutlara ulaştığının da bir kanıtıdır. Virüsün sadece halk arasında değil üst düzey yetkililere de bulaşması ve ölümlere neden olması, başarısız devlet sınıfına giren Somali'nin El Şebab ile mücadelesinde halkın gözünde ülkeyi oldukça zor duruma sokmaktadır. Virüs ile mücadelede Somali açısından en büyük sıkıntı, virüse karşı mücadeleyi hızlandırmak için gereken sinerjinin eksik olmasıdır. Bu durumun arkasında yatan en büyük sıkıntı, Merkezi Hükümet ile Federal Üye Eyaletler arasındaki koordinasyon ve iş birliğinin olmamasıdır (East Africa Centre for Research and Stratejic Studies, 2020).

Somali Merkezi Hükümetinin, El Shabaab'ın virüsten kaynaklı ölümleri, Merkezi Hükümeti'nin virüse karşı aldığı önlemleri yetersiz göstererek propaganda hâline dönüştürmesi ve hükümeti virüse karşı savunmasız göstermesi gibi endişelerini de dile getirdiği görülmektedir. El Shabaab'ın propagandasına karşı Merkezi Hükümet de kendi iletişim kanallarını kullanarak halkı virüsün yayılmasını önlemek amacıyla alınacak tedbirler hakkında doğru bilgilendirme yoluna gitmektedir. Somali Başbakanı Hassan Khaire'nin önderliğinde; dini liderler, öğretmenler, akademisyenler ve doktorlardan oluşan ekibin öncelikli amacı, halkı virüs hakkında bilinçlendirmektir (East Africa Centre for Research and Stratejic Studies, 2020).

Hükümetin diğer bir çekincesi ise eğer El Şebab'ın kontrolü altındaki bölgelere tıbbi malzeme nakledilemezse, binlerce insanın salgın nedeniyle hastalanacağı ya

da salgının yayılacağı şeklidir (Blanc, 2020; Mutambo, 2020). Halka ulaşmak ve uyarılarda bulunmanın kolay olmadığı Somali'de bu durum oldukça düşündürücüdür. Örneğin; Mogadişu'da ilk vakalar doğrulandığında, AMISOM birlikleri Halane ana kampındaki operasyonları kısıtlarken kampın bir bölümünün karantina merkezlerine dönüştürülmesi oldukça dikkat çekicidir. Operasyonları kısıtlayan birlikler, halka yiyecek ve su gibi temel kaynakları sağlamak için harekete geçtiği esnada El Şebab'ın saldırıları, yardımların sonlandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Böylesi bir durum karşısında AMISOM birlikleri COVID-19 ile mücadele yerine El Şebab'ın saldırılarına karşı odaklanmak zorunda kalmışlardır (Garowe Online, 2020).

El Şebab'ın salgının yayılması üzerindeki bir diğer etkisi ise kitlesel göçü tetiklemesidir. El Şebab örgütünün Somali'de bulunan yardım kuruluşlarına, Birleşmiş Milletler görevlilerine, yabancı askeri üslere yönelik olarak yaptığı saldırılar sonucu sivillerin de ölmesi, iç göçü tetikleyen nedenler arasında sayılmaktadır. Örgütün haraç vermeyi kabul etmeyen, örgütten ayrılmak isteyen ya da yardım etmeyi kabul etmeyen sivillere yönelik gösterdiği şiddet olaylarından kaçan halk, daha güvenli hissettikleri yerlere göç etmektedir (The Refugee Project, 2019). Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı ve diğer sivil toplum kuruluşları, Somali'de devam eden çatışmaların ve El Şebab'ın eylemlerinin de artan göçün en büyük nedenleri arasında sayılması gerektiğini savunmaktadır (Diallo, 2011).

Bölgede çatışmalardan kaynaklı insan hareketliliği, salgının kısa sürede yayılmasını hızlandırmıştır. Çatışmalardan kaçanların mülteci kamplarına sığınması, zaten kapasitesinin üzerinde insan barındıran kamplardaki koşulların daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, mülteci kamplarında yaşanan yoğunluk, sosyal mesafe kurallarına uymayı imkânsız hâle getirmiştir. Kamplarda sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlı olmasının ve sabun gibi temel hijyen malzemelerinin sınırlı miktarda bulunmasının, virüsün yayılımını hızlandıracağı yönünde endişelere neden olduğu görülmektedir (BBC, 2020). Mülteci akımından korkan komşu ülkeler, sınır güvenliğini tekrar gözden geçirdiler. Somali ile komşu olan sınır ülkelere bakıldığında, onların da salgının yayılmasını önleme amaçlı tedbirler almaya başladıkları anlaşılmaktadır. Etiyopya, ülkeye yasadışı yollarla Cibuti ve Somali'den giren mültecilerin 12'sinde virüs tespit edildiğini söyleyerek sınırlarını kapatmıştır. Kenya, Somali ile olan sınırını salgının mülteciler aracılığı ile yayılmasını önlemek için kapattığını açıklamıştır (Jama ve Abdullahi, 2020). Kısaca belirtmek gerekirse, zaten kuraklık, çatışma, işsizlik ve açlıktan insan

hareketliliğinin yoğun olduğu coğrafyada, terör saldırılarından ölenlerden daha fazla ölümün, COVID-19 salgınından kaynaklı olabileceği tahmin edilmektedir (Turse, 2020; Jama ve Abdullahi, 2020)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Afrika Boynuzu olarak adlandırılan coğrafyada yer alan Somali, İngiltere ve İtalya'dan 1 Temmuz 1960 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır. Cibuti, Etiyopya ve Kenya ile sınırları olan Somali'nin, kuzey batısında Kızıldeniz, kuzey doğusunda Arap yarımadası ve güneydoğusunda Hint Okyanusu bulunmaktadır. Deniz yolu ile ulaşımı oldukça kısaltan mesafesi, bölgenin stratejik önemini arttırmaktadır. Bu nedenle sömürge döneminden beri ilgi odağı hâline gelen Afrika Boynuzu, birçok ülkenin hegemonik mücadele verdiği çıkar çatışmalarının merkezi hâline gelmiştir. Dolayısıyla, Somali'de konuşlu bulunan yabancı ülkelerin varlığına duyulan tepki, El Şebab'ın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu çalışmada, küresel bir sağlık krizi hâline gelen COVID-19'un El Şebab'ın ideolojik söylemlerinde yerini nasıl aldığı değerlendirilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Doğu Afrika Araştırma ve Stratejik Çalışmalar Merkezi'nin rapor, karar ve açıklamaları ile terör örgütü El Şebab'ın medyaya yansıyan haberleri değerlendirildiğinde, Örgüt'ün COVID-19'u propaganda aracı olarak kullandığı sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda örgüt; sempati kazanmak, militan toplamak, virüs karşısında merkezi hükümeti zayıf göstermek ve cihat ilanını meşrulaştırmak için işgalci Hristiyan ülkelerin virüsü yaydığını halka duyurmaktadır. El Şebab'ın salgın ile mücadelede sözde bilim adamlarından oluşan heyet oluşturması ve tedavi merkezi kurması dikkati çeken konular arasındadır. Devlet kontrolünün asgari düzeyde olmasından dolayı risk seviyesi kırmızı olan dünyanın en fakir ülkeleri arasında sayılan Somali'de, El Şebab'ın halkın güvenini kazanmak için hükümet gibi davrandığı görülmektedir.

Somali dışında Sudan, Uganda ve Kenya'ya da yayılan silahlı isyancı grubun; virüs ile mücadele propagandasını daha çok radyo kanalı üzerinden gerçekleştirdiği, yapılan çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Bunun en büyük sebebi maddi yetersizliklerden dolayı teknolojik araçlara ulaşma imkânı olmayan halkın, ekonomik açıdan en kolay kitle iletişim aracı olarak radyo'ya ulaşabilmesidir. El Şebab'ın propagandasını radyo kanalından yapması, açtığı sosyal medya hesaplarının anında kapatılması ve El Şebab ile ilgili çalışmaların kısıtlı olması, çalışmanın veri toplama açısından zorluğunu oluşturmaktadır.

Somali hükümeti açısından bakıldığında, El Şebab'ın virüsü propaganda aracı olarak kullanması birkaç açıdan sakıncalıdır. İlki, hükümetin ve yardım kuruluşlarının virüsü önlemek için yetersiz kaldığı koşullarda, El Şebab'ın krizi fırsata çevirip halkın desteğini kazanma ihtimalidir. İkincisi, El Şebab'ın saldırılarına devam ettiği yerlerde halkın daha güvenli yerlere göç etmesidir. Göç ile birlikte virüsün en ücra yerlere kadar yayılması ve sosyal mesafe kurallarına uyulmasının imkânsız olduğu mülteci kamplarına kadar ulaşmasıyla devletin yetersiz kalmasıdır. Üçüncüsü, merkezi hükümet ile eyaletler arasındaki koordinasyon ve iş birliğinin yetersiz olduğu durumlarda virüsün yayılmasını önlemede yetersiz kalınmasından dolayı durumun El Şebab'ın lehine dönüşmesidir.

Çalışma, ileride yapılacak El Şebab ile ilgili araştırmalara kaynak oluşturması bakımından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, beklenmedik durumlarda ortaya çıkan krizlerin, terör ya da yasadışı örgütlerin ideolojik söylemlerinde fırsata nasıl çevrildiğinin farklı bakış açılarından disiplinlerarası incelenmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Virüsün, kırılgan ülkelerde sosyal, ekonomik ve siyasal sonuçları; çatışmaların devam ettiği ülkelerde nasıl yayıldığı; barış ve güvenlik çalışmalarına etkisi gibi konularda, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, hükümetler, araştırmacılar, araştırma merkezleri ve Birleşmiş Milletler tarafından daha fazla çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Agbibo, D.E. (2013). Al-Shabab's Dangerous Affair with Al-Qaeda. *Journal of Social, Political and Economic Studies*, 38(4): 425-440
- Agbibo, D. E. (2014). Terrorism without Borders: Somalia's Al-Shabaab and the global jihad Network. *Journal of Terrorism Research*, 5 (1), 26-34.
- Alexander, H. (2013). Tweeting Terrorism: How Al Shabaab Live Blogged the Nairobi Attacks. *Daily Telegraph*, Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/kenya/10326863/Tweetingterrorism-How-al-Shabaab-live-blogged-the-Nairobi-attacks.html>
- Al Jazeera, (2020). Al-Shabab sets up coronavirus treatment centre in Somalia, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/06/al-shabab-sets-coronavirus-treatment-centre-somalia-200614053031413.html>.
- Barnes, C., (2007). The Somali Youth League, Ethiopian Somalis and the greater Somalia idea. *Journal of Eastern African Studies*, 1(2), pp.277-291.
- BBC News. (2013, 23 Eylül). *Who Are Somalia's Al-Shabab?* Erişim Tarihi: 13.02.2020, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-15336689>
- BBC News. (2018). *Somalia profile – Timeline* Erişim tarihi: 12.05.2020. <https://www.bbc.com/news/world-africa-14094632>
- BBC News. (2020). *Coronavirus: Fighting al-Shabab propaganda in Somalia*. Erişim tarihi: 12.05.2020 <https://www.bbc.com/news/world-africa-52103799>
- Blanc, Bartulac T. (2020). *Somalia and Coronavirus*. <https://carnegieendowment.org/2020/04/14/somalia-and-coronavirus-pub-81532> Erişim Tarihi: 20.05.2020
- Botha, A. ve Mahdi Ab. (2016). *Radicalisation and Al-Shabaab Recruitment in Somalia*. The Network for Religious and Traditional Peacemakers
- Cassanelli, L. V., (1982). *The shaping of Somali society: reconstructing the history of a pastoral people, 1600-1900*. University of Pennsylvania Press Philadelphia.
- CIA (Central Intelligence Agency). (2019). *Somalia*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2020

- Dagne, Ted. (2011). *Somalia: Current Conditions and Prospects for a Lasting Peace*. Congressional Research Service
- Diallo, Mariama. (2011). *UN: Militants Forcing Somali Migration Along With Famine* <https://www.voanews.com/africa/un-militants-forcing-somali-migration-along-famine> Erişim Tarihi: 23 Nisan 2020
- DINA (Drought Impact and Needs Assessment Somalia). 2018. *Drought Impact and Needs Assessment Somalia. Volume I Synthesis Report*.
- East Africa Centre for Research and Strategic Studies. (2020). Somalia state vulnerability rises after COVID-19 outbreak. East Africa Centre for Research and Strategic Studies 27 Nisan Tarihli Reporu.
- Federal Government Of Somalia, 2019. The Somalia National Development Plan (SNDP) – *Towards Recovery, Democracy and Prosperity 2017 – 2019*.
- Fergusson, J. (2013). *The World's Most Dangerous Place: Inside the Outlaw State of Somalia*. De Capo Press; Bantam.
- Fassrainer, V.(2020). *Tweeting Terror Live Al-Shabaab's Use of Twitter during the Westgate Attack and Implications for Counterterrorism Communications*.Erişim Tarihi: 11 Nisan 2020 <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/March-April-2020/Fassrainer-Tweet-Terror/>
- FSNAU and FEWSNET. (2017). *Special Brief – Focus on Post Gu 2017: Assessment Results: September 2017*.
- Garowe Online. (2020). Coronavirus. Erişim Tarihi: 11 Nisan 202. <https://www.garoweonline.com/en>
- Gordon, M. ve Mazzetti, M. (2007) U.S. Used Base in Ethiopia to Hunt Al Qaeda, *New York Times*, Erişim Tarihi: Şubat 23, 2007, <https://www.nytimes.com/2007/02/23/world/africa/23somalia.html?mtref=www.google.com&gwh=C3FBC481077C4C36880936705F569746&gwt=pay>
- Hansen, Stig J. (2013). *Al-Shabaab in Somalia The History and Ideology of a Militant Islamist Group, 2005–2012*. New York: Oxford University Press.
- Harper, M. (2012). *Getting Somalia wrong. Faith, war and hope in a shattered state*. London and New York: Zed Books.

- Harnisch, C. (2010). *The Terror Threat from Somalia: The Internationalization of Al Shabaab*, American Enterprise Institute Critical Threats, Erişim Tarihi: 12 Şubat 2020, <https://www.criticalthreats.org/analysis/the-terror-threat-from-somalia-the-internationalization-of-al-shabaab>
- Human Rights Watch, (2007). *Shell-shocked Civilians under Siege in Mogadishu*, Human Rights Watch Report, 10 (12), 2007.
- International SOS. (2019). Travel Security Risk. <https://www.travelriskmap.com/#/planner/map/security> Erişim Tarihi: 12.05.2020
- ISCO (2019). The Challenges of Democratisation Process in Somaliland: The Way Forward. https://www.somaliland.com/wp-content/uploads/2019/09/Brief_paper-on-Somaliland-Elections_of_ISCO_Somaliland.pdf Erişim Tarihi: 01.09.2020
- Ibrahim, M. ve Gettleman. J. (2008). 5 Suicide Bomb Attacks Hit Somalia. <https://www.nytimes.com/2008/10/30/world/africa/30somalia.html> Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2020.
- Jama, S. Ve Abdullahi, A. (2020). We Are Used to a Virus Called Bombs, Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2020. <https://foreignpolicy.com/2020/05/12/coronavirus-pandemic-somalia-al-shabab/>
- Khapoya Vincent B., (2016). *The African Experience*, 4.bsk, USA: Routledge.
- Lacey, M. (2006). *In Somalia, Islamic Militias Fight Culture Wars*. Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2020. <https://www.nytimes.com/2006/06/19/world/africa/19somalia.html?mtrref=www.google.com&gwh=ABF60A9A761DA0B4CB1BA48B8D8034F4&gwt=pay>
- Lewis, M. Ioan. (2008). *Understanding Somalia and Somaliland Culture, History, Society*, New York: Columbia University Press
- Mair, D. (2016). Al-Shabaab Returns to Twitter. Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2020. <http://www.voxpol.eu/al-shabaab-returns-to-twitter>
- Martin, M. (2006). *The fate of Africa: from the hopes of freedom to the heart of despair*. New York Public Affairs.
- Meleagrou-Hitchens, A., Maher, S. ve Sheehan, J. (2012). *Lights, Camera, Jihad: Al-Shabaab's Western Media Strategy*. London: International Centre for the

- Study of Radicalisation and Political Violence. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2020. <http://icsr>.
- Menkhaus, Ken. (2009). *Violent Islamic Extremism: Al-Shabaab Recruitment in America*. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2020 <https://www.hsgac.senate.gov/imo/media/doc/031109Menkhaus031109.pdf>
- Mutambo, Aggrey. (2020). *Covid-19: Experts Warn Of Potential Wave Of Extremism*. Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020 <https://www.nation.co.ke/news/africa/Experts-warn-of-extremism-during-pandemic/1066-5534244-nj4f8/index.html>
- OCHA. (2020). *Southern And Eastern Africa Covid-19 Digest*. Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020 <https://reports.unocha.org/en/country/southern-eastern-africa/>
- Onuoha, F. (2013). Westgate Attack: Al-Shabab's Renewed Transnational Jihadism." Al-Jazeera Center for Studies, <http://studies.aljazeera.net/ResourceGallery/media/Documents/2013/11/11/20131111123040955734Kenya.pdf> Erişim Tarihi: 26 Nisan 2020
- Prunier, . (1996). "Somalia: Civil War, Intervention and Withdrawal 1990-1995," *Refugee Survey Quarterly* 15:1, 35 – 85.
- Rono, M. (2017). Somalia food crisis: Has al-Shabab adopted new approach to food aid?. Erişim Tarihi: 16 Şubat 2020 <https://www.bbc.com/news/world-africa-39296517>
- Sarioğlu, E. B. (2019). *Dijital Halkla İlişkiler*, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Sarioğlu, E. B. (2020a). *Yeni Medyanın Dijital Yerlileri: Z Kuşağı*, Ed. Rezal Koç, Dijitalleşen Evrenden Değişen Dünyaya, 9786257915564, İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Sarioğlu, E.B. (2020b) Sosyal Medyada Adalet Kavramı: Kadına ve Cocuga Yonelik Siddetin Sosyal Medyadaki Yansımaları, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Sayı 45, ISSN: 13086200, Bahar 2020, s:291317
- Somalia National Development Plan (2017-2019). *Federal Government of Somalia*.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2020). *Somali'nin Siyasi Görünümü*. Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2020 <http://www.mfa.gov.tr/somali-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, (2020). *COVID-19 (SARS-CoV-2 ENFEKSİYONU)* Rehberi, Ankara: Bilim Kurulu Raporu
- Timisi, N. (2016). *Dijital Kavramlar, Olanaklar, Deneyimler*. İstanbul: Kalkedon.
- The East African, (2018). *Al-Shabaab: Inside The Ranks Of Women Fighters*. Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2020 <https://www.theeastafrican.co.ke/news/ea/Al-Shabaab-women-fighters-/4552908-4285476-irtk4iz/index.html>
- The Refugee Project. (2019). *Forced Migration in Somalia*. Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2020, <https://storymaps.arcgis.com/stories/ad1d7a32c68d4dc2a68bffb5264b2db8>
- The World Bank, (2017). *Somali Poverty Profile 2016 Findings from Wave 1 of the Somali High Frequency Survey, Poverty & Equity Global Practice, Africa*.
- Turse, N. (2020). U.S. Airstrikes Hit All-Time High As Coronavirus Spreads in Somalia. Erişim Tarihi: 23 Nisan 2020 <https://theintercept.com/2020/04/22/coronavirus-somalia-airstrikes/>
- Trunji, Isa Mohamed. (2015). *Somalia The Untold History 1941-1969*, London: Looh Press.
- Shahow, A. A. (2020). *Al Qaeda's Affiliate In Somalia Is Sitting On A Coronavirus Powder Keg*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2020 <https://www.businessinsider.com/al-qaeda-affiliate-al-shabab-risks-coronavirus-outbreak-in-somalia-2020-5>
- IOM. (2016). *Youth, Employment And Migration In Mogadishu, Kismayo And Baidoa*. IOM
- Ullendorff, E. ve Beckingham, C., (1964). *The first Anglo-Ethiopian treaty*. *Journal of Semitic Studies*, 9 (1), 187-199.
- UN News. (2020). COVID-19: UN Chief Calls For Global Ceasefire To Focus On 'The True Fight Of Our Lives'. <https://news.un.org/en/story/2020/03/1059972> Erişim Tarihi: 12 Eylül 2020
- UN Security Council. (2014). Al-Shabaab. Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020 <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/751/materials/summaries/entity/al-shabaab>
- UNDP. (2012). *Human Development Report*. Geneva. UN Press.

- UNHCR, (2017). Somalia Situation 2017, <https://www.unhcr.org/591ae0e17.pdf>
Erişim Tarihi: 12 Haziran 2020
- Van Dijk, Jan. (2018). *Ağ Toplumu*. Çev. Özlem Sakin. Kafka: İstanbul
- Wise, Robe. (2011). *Al shabaab. Homeland Security & Counterterrorism Program Transnational Threats Project*. Center for Strategic and International Studies.
- West, S. (2019). Asset or Victims: A Portrait of Women Within al-Shabaab. *Terrorism Monitor* 17 (6), Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020
<https://jamestown.org/program/asset-or-victims-a-portrait-of-women-within-al-shabaab/>
- Weimann, G. (2014). *New Terrorism and New Media*. Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020
<file:///Users/ozlemozdemir/Desktop/new%20terrorism%20and%20the%20media.pdf>
- World Health Organization (2020, 11 Mayıs). *Rolling Updates On Coronavirus Disease (COVID-19)*. Erişim tarihi 13 Mayıs 2020
<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>